शरासन पु० शराः अस्यन्तेऽनेन अस-ल्युट्। १धनुषि अमरः। शराणामासनम्। २तूणे च।

शरिमन् पु० शॄ-उणा० इमनिच्। प्रवने त्रि०को०

शरी स्त्री शीर्य्यते शॄ-ई। एरकाहस्ते भावप्र०।

शरीर न० शॄ-ईरन्। प्रतिक्षणं क्षीयमाणे १देहे। तस्य अङ्गप्रत्यङ्गभेदा भावप्र० उक्ता यथा "गर्भाशयगतं शुक्रमार्त्तवं जीवसंज्ञकः। प्रकृतिः स-विकारा च तत् सर्वं गर्भसंज्ञकम्। कालेन वर्द्धितो गर्भो यदङ्गोपाङ्गसंयुतः। भवेत्तदा स तज्ज्ञैः शरीरीति निगद्यते"। अङ्गोपाङ्गसंयुतः अङ्गाङ्गोपाङ्गः। "तत्र त्वङ्मांस्युपाङ्गानि ज्ञात्वा तस्मात्तथास्ततः। अस्तकादभि धीयन्ते शिराः! शृणुत यत्नतः। आद्यमङ्गं शिरः प्रोक्तं तदुपाङ्गानि कुन्तलाः। तस्मान्मस्तुलुङ्गं च ललाटं भ्रूयुगन्तथा। नेत्रद्वयं तयोरन्तर्वर्त्तेते द्वे कनीनिके। दृष्टिद्वयं तयोर्गोलौ श्वेतभागौ च वर्त्मनी। पक्ष्माण्यपाङ्गौ शङ्खौ च कर्णौ तच्छष्कुलीद्वयम्। पालिद्वयं कपोलौ च नासिका च प्रकीर्त्तिता। ओष्ठा-धरौ च सृक्किण्यौ मुखं तालु कृकाटिकम्। दन्ताश्च दन्त-वेष्टाश्च रसना चिबुकञ्च वः। द्वितीयमङ्गं ग्रीवा तु यथा मूर्द्धा विपार्श्वते। तृतीयं बाहुयुगलं तदुपाङ्गान्यथ ब्रुवे। तस्योपरिगतौ स्कन्धौ प्रगण्डौ भवतस्तथः। कफोनि-युग्मं तदधः प्रकोष्ठयुगलन्तथा। मणिबन्धौ तले हस्तौ तयोश्चाङ्गुलयो दश। नखाश्च दश ते ज्ञेया दश ज्ञेयाः प्रकीर्त्तिताः। चतुर्थमङ्गं वक्षस्तु तदुपाङ्गान्यथ ब्रुवे। स्तनौ पुंसस्तथा नार्य्या विशेष उभयोरयम्। यौवना-गमने नार्य्याः पीवरौ भवतः स्तनौ। गर्भवत्याः प्रसूता-यास्तावेव क्षीरपूरितौ। हृदयं गुल्मरोगेण सदृशं स्या-दधोमुखम्। ज्ञापयत्यद्विकरति स्वपतस्तु निमीलति। आशयस्तु जीवस्य चेतनास्थानमुत्तमम्। अतस्तस्मि-न्समोऽग्रे प्राणिनः प्रस्वपन्ति हि"। चेतनास्थान-मुत्तमत्वस्याभिप्रायः "केशलोमनखाद्यं च मलं, द्रव्यगुणैर्विना" इत्युक्तवता चरकेण सकलं शरीरं चेतनास्थानमुक्तम् तदपेक्षया हृदयं विशेषतश्चेतना-स्थानमिति "कक्षयोर्वक्षसः सन्धौ प्रसृतौ सप्तदाहृते कक्षे उभे समाख्याते तयोः स्कन्धौ च सङ्ख्यया। उदरं पञ्चमञ्चाङ्गं षष्ठं पार्श्वद्वयं मतम्। सप्तमं वंशं तु तथा समस्तं सप्तमं स्मृतम्। उपाङ्गानि च कथ्यन्ते तानि जानीहि यत्नतः। मोचिताज्जायते ग्रीवा क्रमतो हृदयादधः। रक्तवाहिसिराणां च मूलं स्थातो मह-र्षिभिः। हृदयाद्दामतोऽधश्च फुप्फुसो रक्तफेनजः। अधो दक्षिणतश्चापि हृदयात् यकृतः स्थितिः। तस्मु-रक्तजपित्तस्य स्थानं शोणितजं मतम्। अधस्तु दक्षिणे-भागे हृदयात् क्लोम तिष्ठति। जलवाहिसिरामूलं तृष्णाच्छादनजन्मतम्"। क्लोम तिलकम् एतत्तु वातरक्त-जम्। अत्र हृदयाग्भटः "रक्ताद्दनिकसंयुक्तात्कालीय-कफसङ्गवं" इति "मेदःशोणितयोः सारात्तुकयोर्यु-गलं भवेत्। तौ तु पुष्टिकरौ प्रोक्तौ जठरस्य मेदसः। उक्ताः वाहीस्तवो व्यामाः पुंसामन्त्राणि सूरिभिः। अर्द्धव्यामेन हीनानि योषितोऽन्त्राणि निर्दिशेत्। उन्दुकस्य कटी चापि त्रिकं वस्तिश्च वङ्क्षणौ। कण्ठ-राणां प्ररोहः स्यात् स्थानं तद् वीर्य्यमूत्रयोः। स एव गर्भस्याधानं कुर्य्याद्भार्य्यये स्त्रियाः। अङ्गुलाभ्यालति-र्योनिस्त्रावर्त्ता सा च कीर्त्तिता। तस्यास्तृतीये त्वावर्त्ते गर्भशय्या प्रतिष्ठिता। द्वयोर्भवतः सारात्स्फाङ्गुगभ्यां च मेदसाम्। वीर्य्यवाहिसिराधारौ तौ मतौ पीन-वारकौ। वृद्धस्य मानं सर्वस्य सार्द्धं स्यात्तरङ्गुलम्। तस्य स्त्रुर्वस्तयस्तिकः अङ्गावर्त्तनिभास्तु ताः। प्रवाहिणी भवेत् पूर्वा वाहीङ्गुलमिता मता। उत्सर्जनी तु तदधः सा वाहीङ्गुलसम्मिता। तस्याधः सम्वरणी स्यादेकाङ्गु-लसमा मता। अर्द्धाङ्गुलप्रमाणं तु वृषैर्वृद्धस्य मतम्। मलोत्सर्गस्य मार्गोऽयं पायुर्देहे विनिर्मितः। पुंसः प्रोक्तौ स्तनौ यौ तु तौ नितम्बौ च योषितः। तयोःकटन्धरे स्थातां दधिनी स्वस्तिमतम्। तदुपाङ्गानि च ब्रूमो जानुनी पिण्डिकाद्वयम्। जङ्घे द्वे पुष्टिके पार्ष्णीतले च प्रपदे तथा। पादावङ्गुलयस्तत्र दश तासां नखा दश"।

शरीरक पु० शरीरं कायति आत्मत्वेनाभिमन्यते कै-क। जीवे। स्वार्थे कन्। शारीरकोऽप्यत्र।

शरीरज पु० शरीरात् जायते जन-ड। १रोगे २कामदेवे ३पुत्रे च धरणिः। ४देहजातमात्रे त्रि०।

शरीरावरण न० शरीरमावृणोति आ+वृ-युच्। देह-व्यापिनि १चर्मणि (जलनि०) २देहावरके त्रि०। ल्युट्। ३देहाच्छादने न०। [जटा०।

शरीरिन् पु०शरीरमात्माभिमानास्पदत्वेनास्त्यस्य इनि। जीवे

शरु पु० शॄ-उनु। १क्रोधे २वज्रे मेदि०। ३वाणे हेमच०। ४चाबुके च संक्षिप्तसा०।